

VOLEYBOL SPORT TURINING KELIB CHIQISHI, TARIXI VA HOZIRGI DUNYODAGI AHAMIYATI

Anvar Rayxonov Muhammadiyevich

*Qashqadaryo viloyati Qarshi shahridagi IIV Qashqadaryo akademik
litsey jismoniy tarbiya o'qituvchisi. 914507686.*

***Annotatsiya.** Dinamik va qiziqarli sport turi bo'lgan voleybolning kelib chiqish tarixi bor. U 1895 yilda Massachusetts shtatining Xoliok shahridagi sport ishqibozi va YMCA direktori Uilyam G. Morgan tomonidan ishlab chiqilgan. Basketbol, beysbol, tennis va qo'l topi elementlarini o'zida mujassam etgan o'yinni izlayotgan Morgan voleybolni jamoaviy ish, chaqqonlik va strategiyani ta'kidlaydigan ko'ngilochar mashg'ulot sifatida yaratdi. Ushbu sport oddiy qoidalar va zarur bo'lgan minimal jihozlar tufayli tezda mashhur bo'lib, uning global tarqalishiga zamin yaratdi.*

***Kalit so'zlar:** mashhurlik, sport tadbirlari, rivojlanish, ahamiyati, tarixi, o'yinchilar.*

Kirish: Voleybol so'nggi yigirma yil ichida misli ko'rilmagan o'sishga guvoh bo'ldi. FIVB Jahon chempionati, FIVB Jahon Ligasi, FIVB Jahon Gran-Prisi, FIVB Jahon Kubogi va FIVB Grand Chempionlar Kubogi hamda Olimpiya o'yinlari kabi jahon musobaqalarining katta muvaffaqiyati bilan xalqaro miqyosda barcha darajalarda ishtirok etish darajasi keskin o'sishda davom etmoqda.

Plyaj voleyboli hodisasi ham hayratda qolishda davom etmoqda. Atlantadagi 1996 Olimpiya o'yinlariga kiritilganidan beri plyaj voleybolining katta tomoshabin va televizion muvaffaqiyati va FIVB Jahon Safari, Jahon chempionati va qit'a Kubogining ajoyib muvaffaqiyati voleybolni butunlay yangi bozorga olib chiqdi.

Nyu-York shtatida tug'ilgan Uilyam G. Morgan (1870-1942) dastlab "Mintonette" nomini bergan voleybol o'yini ixtirochisi sifatida tarixga kirdi.

Yosh Morgan bakalavriat ta'limini YMCA Springfield kollejida (yosh erkaklar nasroniylar assotsiatsiyasi) olib bordi va u yerda 1891 yilda basketbol ixtiro qilgan Jeyms Neysmit bilan uchrashdi. O'qishni tugatgandan so'ng, Morgan birinchi yilini Auburn (Meyn) YMCA shundan so'ng, 1895 yil yozida u YMCA da Holyoke (Massachusetts shtati) u yerda jismoniy tarbiya direktori bo'ldi. Ushbu rolda u kattalar uchun mashqlar va sport mashg'ulotlarining keng dasturini yaratish, ishlab chiqish va boshqarish imkoniyatiga ega bo'ldi.

Uning rahbarligi g'ayrat bilan qabul qilindi va darslari ko'payib bordi. U o'z dasturini o'zgartirish uchun ma'lum bir raqobatbardosh o'yin turiga muhtojligini tushundi. Rivojlana boshlagan sport turi bo'lgan basketbol yoshlarga mos keladigandek tuyuldi, ammo kekxa a'zolar uchun kamroq zo'ravonlik va unchalik kuchli bo'lmagan alternativani topish kerak edi.

O'sha paytda Morgan unga rahbarlik qiladigan voleybolga o'xshash o'yinni bilmas edi; u buni o'zining sport mashg'ulotlari usullari va YMCA gimnaziyasidagi amaliy tajribasidan ishlab chiqdi. O'zining birinchi tajribalarini tasvirlab, u shunday dedi: "tegishli o'yinni qidirishda tennis xayolimga keldi, ammo buning uchun raketkalar, to'plar, to'r va boshqa jihozlar kerak edi, shuning uchun u yo'q qilindi, ammo to'r g'oyasi yaxshi tuyuldi. Biz uni yerdan taxminan 6 fut, 6 dyuym (1,98 metr) balandlikka, o'rtacha odamning boshidan yuqoriga ko'tardik. Bizga to'p kerak edi va biz sinab ko'rganlar orasida basketbol pufagi ham bor edi, lekin bu juda yengil va juda sekin edi. Shuning uchun biz basketbolning o'zini sinab ko'rdik, u juda katta va juda og'ir edi."

Oxirida Morgan to'p qilish uchun A.G.Spalding va Bros. firmasidan so'radi, ular Massachusetts shtatidagi Chikopi yaqinidagi fabrikasida qilgan edi. Natija qoniqarli edi: to'p charm bilan qoplangan, ichki rezina naycha bilan, uning atrofi 25 dan kam bo'lmagan va 27 dyuymdan ko'p bo'lmagan (mos ravishda 63,5 sm va 68,6 sm) va vazni 9 dan kam bo'lmagan va 12 untsiyadan ko'p bo'lmagan (252 gr va 336 gr navbati bilan).

Morgan Holyokedagi ikki do'stidan, doktor Frank Vud va jon Linchdan (uning takliflari asosida) o'yinning asosiy tushunchalarini dastlabki 10 ta qoida bilan birgalikda tuzishni so'radi.

1896 yil boshida konferentsiya tashkil etildi YMCA kolleji Springfieldda barcha YMCA jismoniy tarbiya direktorlarini birlashtirgan edi. Doktor Lyuter Xalsi gulik, professional jismoniy tarbiya maktabi direktori (shuningdek, YMCA xalqaro qo'mitasi jismoniy tarbiya bo'limining ijrochi direktori) Morganni yangi kollej stadionida o'z o'yinini namoyish etishga taklif qildi. Morgan har biri besh kishidan (va ba'zi sodiq muxlislardan) iborat ikkita jamoani Springfieldga olib bordi, u yerda namoyish Sharqiy gimnaziya'dagi konferentsiya delegatlari oldida o'tkazildi. Jamoalardan birining sardori J. J. Curran va boshqasi jon Linch mos ravishda shahar hokimi va o't o'chirish brigadasi boshlig'i bo'lganlar.

Morgan yangi o'yin gimnaziya yoki mashq zallari uchun mo'ljallanganligini, ammo ochiq havoda ham o'ynash mumkinligini tushuntirdi. Cheksiz ko'p o'yinchilar ishtirok etishlari mumkin edi, o'yinning maqsadi to'pni yuqori to'r ustida, bir tomondan ikkinchi tomonga ushlab turishdir.

YMCA jismoniy tarbiya direktorlari, ayniqsa, jismoniy tarbiya bo'yicha ikkita professional maktab tomonidan rag'batlantirildi, Massachusetts shtatidagi Springfield kolleji va Chikagodagi Jorj Uilyams kolleji (hozir Dauners Grove, Illinoys), qo'shma Shtatlar, Kanadadagi barcha jamiyatlarida voleybolni qabul qildi (1900 yilda Kanada qabul qilgan birinchi xorijiy mamlakat bo'ldi). va boshqa ko'plab mamlakatlarda: Filippindagi Elvud S. Braun (1910), Xitoyda J. Xovard Kroker, Yaponiyada Franklin X. Braun (1908), doktor J. H. Birmada, Xitoyda va Hindistonda, Meksika va Janubiy Amerika, Evropa va Afrika mamlakatlarida ham.

1913 yilga kelib Osiyo qit'asida voleybolning rivojlanishi ta'minlandi, chunki o'sha yili o'yin Manilada tashkil etilgan birinchi uzoq Sharq o'yinlari dasturiga kiritilgan edi. Shuni ta'kidlash kerakki, uzoq vaqt davomida Osiyoda voleybol "jigarrang" qoidalarga muvofiq o'ynagan, bu boshqa narsalar qatorida 16 o'yinchidan foydalangan (o'yinlarda ko'proq ishtirok etish uchun).

Qo'shma Shtatlarda voleybolning o'sishining ko'rsatkichi 1916 yilda Spalding voleybol qo'llanmasida chop etilgan va Robert C. Kubbon tomonidan yozilgan maqolada keltirilgan. Ushbu maqolada Kubbon o'yinchilar soni jami 200,000 kishiga quyidagi tarzda bo'linishini taxmin qildi: YMCADA (o'g'il bolalar, yigitlar va keksa erkaklar) 70,000, YVCADA (qizlar va ayollar) 50,000, maktablarda (o'g'il bolalar va qizlar) 25,000 va kollejlarda (yosh erkaklar) 10,000.

1916 yilda YMCA kuchli milliy kollej Atletik Assotsiatsiyasini (NCAA) o'z qoidalari va bir qator maqolalarini nashr etishga undashga muvaffaq bo'ldi va bu kollejning yosh talabalari orasida voleybolning tez o'sishiga hissa qo'shdi. 1918 yilda har bir jamoaga to'g'ri keladigan o'yinchilar soni oltitaga cheklangan va 1922 yilda to'p bilan vakolatli aloqalarning maksimal soni uchtaga belgilangan.

1930-yillarning boshlariga qadar voleybol aksariyat hollarda bo'sh vaqt va dam olish o'yini bo'lgan va faqat bir nechta xalqaro tadbirlar va musobaqalar bo'lgan. Dunyoning turli burchaklarida turli xil o'yin qoidalari mavjud edi; ammo, milliy chempionatlar ko'plab mamlakatlarda o'tkazildi (masalan, o'yin darajasi ajoyib standartga yetgan Sharqiy Evropada).

Shunday qilib, voleybol tobora yuqori jismoniy va texnik ko'rsatkichlarga ega raqobatbardosh sport turiga aylandi.

Xulosa

O'zining kamtarona boshlanishidan tortib, hozirgi global sport maqomiga qadar voleybol uzoq yo'lni bosib o'tdi. Mintonette-dan standartlashtirilgan o'yinga evolyutsiyasi butun dunyo bo'ylab futbolchilar va muxlislarni o'ziga jalb qildi. Voleybolning ahamiyati uning jismoniy foydalaridan tashqarida bo'lib, jamoaviy ish, inklyuzivlik va shaxsiy o'sishni ta'kidlaydi. Voleybol rivojlanishda va yangi tomoshabinlarni jalb qilishda davom etar ekan, u bugungi dunyoda qadrlil va muhim sport turi bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Kraus, Hillary (August 25, 2001). "Volleyball serves up new rules". Spokesman=Review. (Spokane, Washington). p. C7.

2. Bosak, Chris (April 4, 2003). "Rule changes everyone will recognize". The Hour. (Norwalk, Connecticut). p. E1.
3. Chandler, Rob (May 14, 2003). "H.S. volleyball makes big changes". Arlington Times. (Washington). p. B2.
4. Derrick, Chris (September 4, 2003). "Ready or not, rally scoring has arrived". Spokesman-Review. (Spokane, Washington). p. C1.
5. Stamm, Diane (October 10, 2002). "Winds of change blowing through volleyball world". McCook Daily Gazette. (Nebraska). p. 10.